

О. П. Шипотілова

**ПОЛІТИЧНІ ЗАХОДИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ КРАЙОВОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ
ПРОТЯГОМ 1993–1994 рр.**

Ключові слова: Народний Рух України, Миколаївська крайова організація НРУ, рухівці, виборча тактика.

Ключевые слова: Народный Рух Украины, Николаевская крайовая организация НРУ, руховцы, избирательная тактика.

Key words: NRU, Mykolayiv regional organization of NRU, members of NRU, election tactics.

У ХХІ столітті ряд вітчизняних істориків, політологів починають звертатися до дослідження маловисвітлених аспектів діяльності крайових структур громадсько-політичної організації, а згодом і партії — Народного Руху України. Не є винятком дослідження авторки статті, яка вирішила обрати темою розвідки участь Миколаївської крайової організації НРУ у політичному житті регіону зазначених хронологічних меж.

Стосовно історіографії проблеми, то загальні аспекти рухівської проблематики представлені науковими доробками О. В. Гараня, В. Г. Ковтуна, Г. І. Гончарука [1].

Відносно питань діяльності Миколаївської крайової організації НРУ у політичних кампаніях протягом 1993–1994 рр., то вони розглянуті в монографії Олени Яцунської «Николаев от перестройки к независимости» [2].

Також у колективній монографії під загальною редакцією М. М. Шитюка «Миколаївщина: літопис історичних подій» висвітлена проблема суспільно-політичного життя Миколаївської області зазначеного періоду [3].

На третій Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій «Народному Руху України: місце в історії та політиці» (вересень 1998 р., м. Одеса) історики М. Багмет та О. Полішкаророва дослідили аспект участі Миколаївського Руху у виборах 1994 р. [4].

Отже, розглянувши наукові доробки дослідників, авторка статті приходиться до висновку, що немає праці, що містила б систематичний аналіз політичної діяльності Миколаївської крайової організації НРУ протягом 1993–1994 рр. Цей факт й обумовлює актуальність обраної теми.

Метою статті є висвітлення головних напрямків роботи Миколаївської крайової організації Народного Руху України у політичному житті регіону напередодні та під час виборчих марафонів 1994 р.

У 1993 р. Миколаївській крайовій організації НРУ місцеві органи влади виділяють постійне приміщення на вулиці Великій Морській, 45 міста Миколаєва. Головою крайового Руху продовжує бути Ю. Діденко, головою управи — О. Малицький, політичним радником — Б. Головченко, а головою прес-інформаційного центру — В. Рубан. Координатором Заводського району м. Миколаєва призначають Ф. Фундурат, Водопійського району (Ленінський район м. Миколаїв) — А. Лузана, а Центральний район довірили О. Коновалову [5, арк. 3].

Головами районних осередків, згідно з матеріалами архіву крайового Руху, були: А. Орлянський — Арбузинський, О. Драгуновський — Баштанський, заступник Д. Карп — Березанський, М. Бренгауз — Братський, В. Обаранчук — Веселинівський, Д. Вирозуб — Вознесенський, В. Залуцький — Врадівський, М. Фіголь — Доманівський, О. Карпець — Єланицький, А. Панічев — Жовтневий, В. Навольський — Казанківський, Г. Могильницька — Кривоозерський, В. Цибулько — Новобузький, О. Чуприна — Очаківський, М. Марченко — Первомайський, І. Синюга — Снігурівський, Ю. Осика — Южноукраїнський [6, арк. 4].

У липні 1993 р. з ініціативи крайової організації Руху відбулося узгоджувальне засідання виборчої коаліції демократичних сил Миколаївщини. Учасники зборів, а це представники 14 із 16 організацій, партій, союзів, спілок, клубів, підтримали ідею об'єднання зусиль у передвиборчій кампанії 1994 р. До «Демократичного центру» (така назва новоутвореного блоку) увійшли УРП, «Зелений світ», товариства «Україна», «Просвіта», Миколаївська група лібералів, Рух, Буго-Чорноморський кіш, КУН, УАПУ та ін. [7, с. 1].

27 серпня 1993 р. Миколаївська крайова організація НРУ була перереєстрована Управлінням юстиції Миколаївської області й отримала на підтвердження свідоцтво № 23 [8, арк. 6]. Відтепер дійсними членами організації були 503 чол. Протягом 1991–1993 років кількість членів Миколаївського крайового Руху зросла майже втричі, а це свідчить лише про те, що жите-

лі Миколаївщини, вступаючи в Рух, бажали свідомо вплинути на соціально-економічне та політичне становище області.

Наступна V звітно-виборна конференція по роботі Миколаївської крайової організації НРУ відбулася 14 листопада 1993 р. Здебільшого члени організації обговорювали економічну ситуацію в Україні загалом, та у сільській місцевості зокрема, свавілля владних структур на місцях щодо розподілу землі [9, с. 1].

Голова крайового Руху Ю. Діденко на конференції відзначив, що у регіоні приділяється значна увага пропаганді «Концепції державотворення», також на стадії створення знаходиться рухівська розробка плану економічного розвитку Миколаївської області. У підготовці до виборів 1994 р. він відмітив, що у більшості районів подано списки до виборчих комісій. Проблема є в згуртуванні людей. Однак члени НРУ продовжують вести роботу по об'єднанню усіх демократичних сил області з однієї метою: виступити на виборах єдиним антикомуністичним блоком [10, с. 2].

На засіданні крайового Проводу від 14 грудня 1993 р. було розглянуто питання стосовно висунення кандидатів до складу Обласної виборчої комісії. На посади членів комісії рекомендовано кандидатури: О. Балущкіна, Р. Шпака та С. Вдовиці [11, арк. 9].

Напередодні виборчої кампанії 1994 р. на Миколаївщину завітав голова Народного Руху України, депутат Верховної Ради В. М. Чорновіл. Він провів зустрічі з жителями Первомайська, Вознесенська, Миколаєва, з працівниками Южно-Української АЕС, двічі виступив у прямому телеєфірі, взяв участь у роботі конференції крайової організації Руху [12, с. 1].

На другому, заключному етапі V звітно-виборчої конференції Миколаївського Руху (16 січня 1994 р.) були розглянуті питання про висунання претендентів у кандидати в народні депутати Верховної Ради України. Серед них: по Корабельному виборчому округу № 284 О. Юзюк, по Завадському виборчому округу № 283 Б. Головченко, по Ленінському виборчому округу № 285 Г. Коваль, по Миколаївському міському виборчому округу № 286 О. Малицький, по Центральному виборчому округу № 287 А. Іванюченко, по Вознесенському виборчому округу № 288 В. Іванченко, по Первомайському виборчому

округу № 289 І. Сіленко, по Миколаївському (сільському) виборчому округу № 291 Л. Коваленко, по Доманівському виборчому округу № 290 Г. Могильницька, по Новобузькому виборчому округу № 292 В. Ільїн, по Снігурівському виборчому округу № 293 В. Гриценко.

До Обласної ради балотувалися: Б. Головченко (Завадський район № 1), Ю. Діденко (Корабельний район № 10), Г. Уткін (Ленінський район № 16), В. Фляк (Ленінський район № 17), А. Іваннюченко (Центральний район № 18), С. Шамян (Центральний район № 21), з м. Очакова Ф. Чернієнко; І. Сіленко, М. Гранченко з Первомайська; С. Архіпов з Баштанського району, В. Вовченко з Березанського району, П. Висоцький з Братського, Л. Ковленко з Миколаївського району [13, арк. 9].

Варто відмітити, що напередодні виборів 12–13 лютого 1994 р. серед населення міста Миколаєва було проведено телефонне опитування, в якому прийняло участь 400 чол. Опитування показало, що кожен п'ятий миколаївець вважає доцільною приналежність депутата до якої-небудь політичної організації. На питання «якій партії Ви надаєте перевагу?», опитувані віддали Рухові — 3 % голосів. Таким чином, він посів третє місце серед інших, уступивши Демократичній партії (9 %) та Комуністичній (5 %) [14, арк. 12].

Також з 10 по 20 лютого 1994 р. було проведено соціологічне дослідження серед населення Ленінського і Центрального району міста Миколаєва з питань передвиборної кампанії до Верховної Ради України. У дослідженні прийняло участь 600 виборців, серед яких голосували 59,8 %. Серед рейтингу інших політичних партій Миколаївщини за Рух віддали голоси — 13,4 %, серед них ознайомленими з передвиборною платформою НРУ були 12,8 % опитаних. Незважаючи на наближення кінця передвиборної кампанії, соціологічне дослідження показало, що партіям Миколаївської області не вдалося ознайомити більшість виборців з своєю платформою краще ніж НРУ [15, арк. 15].

Рухівці в виборчій гонці користувалися традиційною тактикою боротьби, а саме: розклеєння листівок, плакатів, виступи кандидатів по телебаченню та радіо, зустрічі з виборцями тощо. Характерним є те, що основна увага в усній та друкованій агітації, зокрема на шпальтах газети «Український південь», зо-

середжувалася не на роз'ясненні передвиборчої платформи і позиції партії, поясненні її пропозицій щодо подолання кризи в суспільстві, а на викритті діяльності КПРС-КПУ, радянського способу життя, а також критиці тих керівників та кандидатів у народні депутати, які підтримувалися компартійними організаціями [16, с. 1–3].

Під час першого туру виборів від 27 березня 1994 р. у Верховну Раду України від Миколаївщини здобули перемогу представники демократичних сил. Підтримані Миколаївський Рухом це були — О. Юзюк — Корабельний округ № 284, О. Толстих — Ленінський округ № 285, А. Іванюченко — Центральний округ № 287, В. Іванченко — Вознесенський № 288, Первомайський № 289 І. Сіленко і В. Ільїн — Новобузький округ № 292 [17, с. 1].

Однак за результатами повторного голосування 10 квітня 1994 р. В. Ільїну, О. Юзюку та В. Іванченку не вдалося здобути перемогу. Так, наприклад О. Юзюку по Корабельному округу Миколаєва вдалося перемогти члена Президії Верховної Ради М. Білоблочного, але через чітко зафіксовані спостерігачами злочинні дії адміністрації та членів дільничних і окружних комісій він нібито не добрав усього кілька голосів, щоб стати депутатом. В двох округах Центральному № 287 та Первомайському № 289, в яких були представники від Руху А. Іванюченко, І. Сіленко, депутати не були обрані, а нове голосування призначили під кінець липня. Але депутат був обраний лише в Первомайському районі та й не І. Сіленко, а А. Агафонов, зав. голови Первомайського районної ради народних депутатів.

На таку специфіку остаточних результатів вплинуло протистояння владної номенклатури області, яка не бажала перемоги кандидатів від НРУ. Напередодні виборчих баталій на кандидатів С. Свіщенка, І. Сіленка (Первомайський округ № 289) були розповсюджені листівки з компрометуючими матеріалами. Первомайська районна організація Руху спростувала матеріали даних листівок і заявила, що в хаосі боротьби між різними кланами чомусь вигідна дискредитація НРУ [18, с. 1]. Окрім цього, прокуратура міста Первомайська намагалася незаконно притягнути до кримінальної відповідальності кандидата на посаду голови І. Сіленка. Голова міськради В. Головчанський, його заступник М. Тищук та суперник на виборах до Верховної

Ради І. Грицай подали позов на І. Сіленка, за те що він виступив під час міської сесії з критикою роботи голови облради. Отже, для того, щоб не допустити перемогу на виборах І. Сіленка, номенклатура міста всіма засобами прагнула вибити його з виборчої кампанії [19, с. 1].

Представник від Руху в Доманівському районі Г. Могильницька направила телеграму до голови МКО/НРУ Ю. Діденка, в якій відзначала грубі порушення «Закону про вибори» кандидатами у депутати в краї [20, с. 1].

Вибори до обласної ради практично зазначили повну поразку НРУ, за винятком декількох районів. Так наприклад, за даними протоколів окружної комісії від 25 травня 1994 р., А. Іванюченко переміг у виборчому окрузі № 18, за нього проголосувало — 3614 чол. [21, арк. 28].

Після виборів лідер Первомайського осередку НРУ В. Масний на черговому засіданні Первомайського міськвиконкому зазначив, що штаби по проведенню виборів від Руху в багатьох районах Миколаївської області піддавалися політичному тиску. Для первомайських рухівців важкими були і вибори до місцевих рад, оскільки між членами НРУ не було єдності, бо кожен хотів висунути свою кандидатуру. На думку В. Масного, популярність Руху в краї дещо впала через те, що в органах влади вони не мають більшості [22, с. 2].

Відтак після виборів до Верховної та місцевих Рад розпочався новий виборчий марафон: на 26 червня 1994 р. були призначені вибори Президента України. Миколаївська крайова організація НРУ підтримала кандидата у Президенти В. Т. Ланового. Під час президентської кампанії рухівці Миколаївщини провели значну роботу — це і розповсюдження агітаційних матеріалів, роз'яснювальна робота, зустрічі з виборцями та ін. [23, с. 2].

У травні-червні 1994 р. були проведені соціологічні опитування міста Миколаєва, організовані соціологічною службою «Наваль-Експрес» стосовно голосування на президентських виборах. Голова Миколаївського Руху Ю. Діденко заявив: «Результати опитування насторожують — Миколаїв може дати добро проросійськи орієнтованому Кучмі, прихід якого до влади скоріш за все означатиме кінець українській незалежності» [24, с. 1].

Всього по Миколаївському регіону в виборах Президента України взяли участь 661431 виборець (68,86 %), 12431

бюлетень був визнаний недійсним (1,9 %). В першому турі за В. Т. Ланового на Миколаївщині проголосувало 38445 (5,81 %). Таким чином, він опинився на четвертій сходинці серед інших кандидатів, а це свідчить, що йому не вдалося пройти у другий тур президентських виборів.

В ухвалі Малої Ради НРУ «Про підсумки виборів Президента України, голів та депутатів місцевих Рад» відмічено, що вибори 26 червня 1994 р. відбулися на загал не демократично, під силовим тиском владних структур, з ігноруванням законодавства України. Особливо цинічним характером відзначалися дії органів влади у південних регіонах, в тому числі у Миколаївській області [25, с. 1].

Таким чином, протягом 1993–1994 рр. Народний Рух України здійснив спробу стати домінуючою силою у політичній системі, але з ряду зазначених у статті причин не усі суспільно-політичні заходи партії не принесли очікуваного результату.

Джерела та література

1. Гарань О. В. Від створення Руху до багатопартійності / Олексій Васильович Гарань. — К.: Видавництво товариства «Знання» України, 1992. — 48 с. — (Сер. 1 «Час»; № 1). Гарань О. Убити дракона. З історії Руху та нових партій України / Олексій Гарань. — К.: «Либідь», 1993. — 198 с. Ковтун В. Історія Народного Руху України / В. Ковтун. — К.: Факт, 1999. — 407 с. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія / Григорій Іванович Гончарук. — Одеса: Астропринт, 1997. — 380 с.; іл.
2. Яцунская Е. А. Николаев от перестройки к независимости: историко-политический анализ / Е. А. Яцунская. — Николаев: «ВАРТ», «Шамрай», 2008. — 324 с., 16 с. ил.
3. Миколаївщина: літопис історичних подій / Під заг. ред. М. М. Шитюк. — Херсон: Олді-плюс, 2002. — 712 с.
4. Багмет М. О., Полішкарлова О. О. Виборча тактика Миколаївської крайової організації Народного Руху України у 1994 і 1998 роках / М. О. Багмет, О. О. Полішкарлова // Народний Рух України: місце в історії та політиці: Матеріали третьої Всеукраїнської наукової конференції (вересень 1998 р.). — Одеса, 1998. — С. 4–5.
5. Поточний архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України (МКО/НРУ) Ф. 1 Оп. 1. Спр. 8. Склад, чисельність крайового Руху, план організованих заходів Миколаївської крайової організації Народного Руху України на 1993 рік та інші документи та матеріали 1993 р. — 108 арк.
6. Там само.

7. Тільки факти // Радянське Прибужжя. — 1993. — № 78. — 6 липня.
8. Поточний архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України (МКО/НРУ) Ф. 1. Оп. 1. Спр. 8. Склад, чисельність крайового Руху, план організованих заходів Миколаївської крайової організації Народного Руху України на 1993 рік та інші документи та матеріали 1993 р. — 108 арк.
9. Рух — консолідуюче начало // Радянське Прибужжя. — 1993. — № 133 (449). — 16 листопада.
10. Там само.
11. Поточний архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України (МКО/НРУ) Ф. 1. Оп. 1. Спр. 9. Протоколи засідання Крайого Проводу Миколаївської крайової організації Народного Руху України 1993 р. — 112 арк.
12. Чорновіл: враження оптимістичні // Радянське Прибужжя. — 1994. — № 7. — 18 січня.
13. Поточний архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України (МКО/НРУ) Ф. 1. Оп. 1. Спр. 10. Парламентські вибори 1994 р. 1994 р. — 126 арк.
14. Там само.
15. Там само.
16. Багмет М. О., Полішкарлова О. О. Виборча тактика Миколаївської крайової організації Народного Руху України у 1994 і 1998 роках / М. О. Багмет, О. О. Полішкарлова // Народний Рух України: місце в історії та політиці: Матеріали третьої Всеукраїнської наукової конференції (вересень 1998 р.). — Одеса, 1998. — С. 4–5.
17. Вибори в Україні відбулися // Український південь. — 1994. — число 12. — 31 березня.
18. Повідомляє «МИКОЛАЇВРУХІНФОРМ» // Український південь. — 1994. — № 12. — 31 березня.
19. Вендета по-миколаївські // Український південь. — 1994. — число 15. — 23 червня.
20. Повідомляє «МИКОЛАЇВРУХІНФОРМ» // Український південь. — 1994. — № 12. — 31 березня.
21. ДАМО Ф. Р-992 Оп. 12. Спр. 4999. Протокол виборчої (тер.) комісії про реєстрацію кандидатів у депутати (обласної Ради) — 25 травня 1994 р. — 178 арк.
22. Чергове засідання Первомайського міськвиконкому // Прибузький вісник. — 1995. — № 5. — 17 січня.
23. Претендент на кандидата у Президенти України Лановий Володимир Тимофійович // Український південь. — 1994. — число 18. — 11 травня.
24. Рейтинг зростає, але...// Український південь. — 1994. — число 23. — 23 червня.
25. Ухвала Малої Ради Народного Руху України про підсумки виборів Президента України, голів та депутатів місцевих Рад // Український південь. — 1994. — число 25. — 7 липня.

Анотації

***Шипотилова Е. П.* Политические мероприятия Николаевской краевой организации Народного Руха Украины за 1993–1994 гг.**

В статье проанализирован и изучен процесс участия Николаевской краевой организации Народного Руха Украины в политической жизни Николаевщины за 1993–1994 гг. Автор пытался объективно осветить поставленную проблему в данной научной статье, поэтому обращается к неопубликованным архивным документам, а также к руховским и региональным газетам.

***Shipotilova E. P.* Political activity of Mykolayiv regional organization of NRU in 1993–1994.**

The paper analyzes the process of participation of Mykolayiv regional organization of NRU in political life of Mykolayiv in 1993–1994. The author tries to show objectively the problem posed in this research paper and uses unpublished archival documents as well as NRU and regional newspapers.